

КАФЕДРА ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ ТА МУЗИЧНОЇ ФОЛЬКЛОРИСТИКИ

Український традиційний спів

Освітній ступінь	Бакалавр	<table border="1"><tr><td>Курс</td><td>1</td></tr><tr><td>Семестр</td><td>1, 2</td></tr></table>	Курс	1	Семестр	1, 2						
Курс	1											
Семестр	1, 2											
Спеціальність	025 Музичне мистецтво											
Освітня програма	Музичне мистецтво	Музичне мистецтво										
Спеціалізація	Музикознавство, композиція											
Статус	За вибором студентів	<table border="1"><tr><td>ECTS</td><td>6</td></tr><tr><td>Годин</td><td>180</td></tr><tr><td>Лекції</td><td>68</td></tr><tr><td>Практичні</td><td>68</td></tr><tr><td>Самостійна робота</td><td>112</td></tr></table>	ECTS	6	Годин	180	Лекції	68	Практичні	68	Самостійна робота	112
ECTS	6											
Годин	180											
Лекції	68											
Практичні	68											
Самостійна робота	112											
Семестровий контроль	Залік											

Інформація про викладача

ПІБ	Єфремов Євген Васильович доцент, кандидат мистецтвознавства, професор кафедри історії української музики та музичної фольклористики НМАУ ім. П.І. Чайковського
Профіль викладача	https://orcid.org/0000-0002-3361-6640
e-mail	evg-50@ukr.net

АНОТАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Курс «Український традиційний спів» (далі у тексті – УТС) є однією зі складових цілого комплексу дисциплін музично-етнологічного профілю. Як практична дисципліна він базується на теоретичних положеннях курсу «Українська народна музична творчість» та аналітичному досвіді, набутому на індивідуальних заняттях з аналізу народної музики, і тісно з ними пов'язаний.

Прикметною і дуже важливою рисою курсу є використання у ньому виключно автентичного матеріалу – традиційних народних пісень, записаних під час музично-етнографічних експедицій у селах різних регіонів України безпосередньо від носіїв традиції. Отже, курс УТС спрямований на практичне, виконавське пізнання цього роду музики. Студенти отримують можливість відчутти, пропустивши через власний інтонаційний досвід, те найсуттєвіше у традиційній музиці, про котре вони довідуються на теоретичних лекціях і заняттях з аналізу. Адже відомо, що найглибші знання про певний об'єкт набувають саме через органічне поєднання теорії з практикою.

Як правило, початкове ставлення студентів до дисциплін музично-етнологічного циклу обмежується досить помірною зацікавленістю. Студенти-музикознавці, віддаючи належне музичному фольклорові як явищу музичної історії, що давно минула, *a-priori* ставляться до народної музики, у кращому випадку, як до свого роду екзоту, далекому від потреб нинішнього дня. Майбутні композитори виявляють певне зацікавлення переважно лише у зв'язку з можливістю використання народнопісенних мелодій для творчої обробки в класах з спеціальності. З подивом відкривають для себе абсолютно невідомі речі та відчуття ті молоді люди, які спробували застосувати свої музичні здібності до відтворення справжнього традиційного фольклору. Виявляється, що співати самому в гурті з однодумцями – значно цікавіше, ніж просто слухати та аналізувати народну музику. В результаті майже рівнодушне або навіть скептичне ставлення до фольклорної музики змінюється на протилежне і назавжди. Важливим моментом також є те, традиційна народна музика, як і все традиційне мистецтво, відображуючи важливі історичні події, філософські й етичні погляди українців, тисячоліттями кристалізувала й накопичувала найкращі досягнення їх досягнення, які нині стоять на одному рівні з найвищими проявами світової культури. Таким чином, курс УТС, разом з іншими предметами музично-етнологічного циклу, слугує потужним фактором справжнього патріотичного виховання майбутніх музикантів.

Мета навчального курсу – Отже, головною метою курсу УТС є навчити студентів азам традиційного народного співу на українському фольклорному матеріалі різних жанрів і регіонів, практичне засвоїти основні виконавські прийоми. У процесі досягнення цієї мети постає необхідність вирішення таких завдань:

- вироблення природного вокального дихання як важливої умови не тільки співочого процесу, а й витривалості й гігієни голосового й дихального апарату;
- оволодіння традиційним способом звукової артикуляції – як голосних звуків, так і приголосних;
- правильне й раціональне користування співацькими резонаторами;
- оволодіння такими специфічними прийомами народно-вокальної традиції (чоловічої, жіночої, регіональної) як різного роду глісандування, акцентуація, вібрація, «гукання» та «гекання», дрібні мелізмоподібні прикраси тощо;
- теоретичне опанування та практичне застосування принципів варіювання традиційної мелодії у залежності від ладових умов;
- вміння «прилаштувати» свій голос у цілій фактурі, виявляючи одночасно єдність з гуртом та власну індивідуальність;
- спроби імпровізування в сольному заспіві або підголоску.

Очікувані результати. Практичним результатом проходження курсу УТС має стати засвоєння студентом певного обсягу пісень різних жанрів – як обрядових, так і позаобрядових – з 2-3 регіонів України у складі студентського гурту (2-8 осіб) з відтворенням основних ознак музичного стилю та місцевої співочої манери.

Структура курсу. Основні, базові знання і навички студенти отримують на спільних заняттях. Втім, певний час і увага приділяються під час занять також індивідуальним вправам. Кожне заняття складається з таких етапів: обов'язкового вступу, який містить спеціальні вправи для вироблення і затвердження правильного вокального дихання та артикуляції, і має на меті «розігрів» голосового апарату, «розкачування» співацького діапазону; основної частини – опрацювання пісенного матеріалу через прослуховування оригіналу, аналіз проблемних моментів, їх відтворення сольо і гуртом, опрацювання діалектної вимови і спеціальних виконавських прийомів, гуртове відтворення кількох строф пісні; заключної частини – оголошення завдання для самостійної роботи та демонстрація способів цієї роботи.

Перевірка отриманих знань і навичок відбувається у формі заліку з оцінкою наприкінці навчального року.

ЗМІСТ КУРСУ

Зміст курсу УТС складається з таких основних напрямків роботи зі студентами:

I. Теоретична частина.

1. Традиційні співочі манери.
 - a) **Регіональні** манери:
 - Полісся Східне, Центральне, Західне;
 - Поділля та Волинь;
 - зона Карпатських субетносів – бойків, гуцулів, лемків;
 - середнє Подніпров'я, Лівобережжя (Полтавщина, Слобожанщина) та Степова зона;
 - b) **статеві-вікові** манери співу:
 - ознаки дитячої манери – різновікові категорії;
 - чоловіча та жіноча манери співу;
 - c) **жанрово-функціональні** різновиди традиційної співочої манери:
 - обрядовий **спів** та **співокрик** у зимових ритуалах колядування та шедрування;
 - **загукальна** манера – для звернення до міфічних і демонічних істот, духів та явищ природи, померлих предків – у веснянках, троїцьких обрядових піснях, купальських жнивних, весільних тощо.
 - **співно-лірична** манера у традиційній пісенній ліриці;
 - **співно-епічна** манера в давніх баладах та духовних віршах;
 - **ораторська співомова** та її різновиди у ліро-епічній традиції кобзарів, бандуристів і лірників, а також у голосіннях.
2. Характер співу в залежності від умов та обставин виконання:
 - хатній та вуличний характер співу;
 - різниця між сольним співом та гуртовим;
 - великий гурт і маленький ансамбль;
 - різні акустичні умови співу;
 - спів з інструментальним супроводом та під час танців.
3. Варіювання та фактура у традиційних піснях – зв'язок з ладовою структурою наспіву.

II. Практична частина.

1. Техніка традиційного фольклорного співу:
 - a) співацьке дихання;
 - b) первинне звуковидобування та робота над сталістю та однорідністю звукового потоку в унісоні;
 - c) вироблення летючості звуку;
 - d) види резонаторів та їх використання. Грудний та головний реєстри співу;
 - e) проблема вібрації у фольклорному співі – регіонально-стильовий аспект;
 - f) традиційна артикуляція – відсутність штучності: розмитість голосних і чітка пружність приголосних. Приголосні звуки як головний фактор донесення текстового змісту / словесного тексту;
 - g) різний характер та способи інтонування: ритуально-крикове та співно-ліричне, повним звуком та напівголоса (вуличний та хатній характер співу), речитативно-говіркове та ораторсько-скандоване;
-

2. Традиційна вокальна техніка та її залежність від немусичних факторів.
 - h) особливості дихання, звуку та використання резонаторів у незручних для співу позах та під час руху (праця, обрядові дії, хоровод, танець);
 - i) особливі прийоми інтонування:
 - зміна динаміки у процесі інтонування мелодії – поєднання фізіологічної природності з художньою доцільністю;
 - crescendo на протягнутих звуках; способи завершення звуку (просте зняття звуку, ферматування, «з'їзд» та йодль);
 - різні види глісандування; акценти, «під'їзд» та співацькі «передикти»;
 - огласовки (вокалізація приголосних), «гекання» та «йекання»;
 - вокальні «дифтонги»;
 - морденти, тремоло та «здригання» звуку;
 - карпатське «гоєкання»;
 - обрядове гукання та його різновиди;
 - йодлі.
 3. Гігієна голосу
 4. Робота над пісенним матеріалом з Полісся.
 - a) обрядові пісні (для жіночих голосів – весняно-літні та весільні зразки, для чоловіків – колядки та щедрівки):
 - Вироблення різкого, але пласко-тонкого «близького» звуку в високому регістрі; переважання у тембрі головного резонатора;
 - повне тембро-інтонаційне злиття голосів;
 - орнаментована гетерофонія (дисонантного або консонантного типу – в залежності від ладової системи) та бурдонний склад.
 - b) поліська лірика:
 - пом'якшений, у порівнянні з обрядовим тембром звук; активна акцентна ритміка;
 - консонантна гетерофонія на основі варіювання та дрібної орнаментики – в басовому гуртовому голосі;
 - унісонно-гетерофонне співвідношення жіночих та чоловічих голосів у фактурі басового голосу;
 - орнаментований та мінливий, легкий (часом, мікстовий) та летючий сольний підголосок;
 5. Робота над пісенним матеріалом з Поділля.
 - a) Обрядові пісні (для жіночих голосів – весняно-літні та весільні зразки, для чоловіків – колядки та щедрівки):
 - вироблення тягучого напівкруглого звуку з акцентами на мелодичних вершинах та глісандовими переходами між щаблями (підкреслене portamento);
 - фактура – найпростіша консонантна гетерофонія з переважанням унісонного (найчастіше) та паралельно-терцієвого руху голосів.
 - b) Подільська лірика:
 - просте інтонування (мінімум орнаментики, напівкруглий тембр без вібрації);
 - унісон між чоловічими та жіночими голосами в басовому голосі з мінімумом гетерофонних розходжень;
 - сольний підголосок еквіритмічне співвідношення з басовим голосом;
 6. Робота над пісенним матеріалом з Подніпров'я та Лівобережжя.
-

- a) Округлий наповнений звук (можлива не занадто широка вібрація) та широке мелодичне дихання – образна асоціація із степовим простором.
- b) Обрядові пісні:
- економне варіювання та орнаментування;
 - компактно-насичена 2-3-голосна фактура (т.зв. гармонічна або поліфонічна гетерофонія) з функціональним розподілом голосів-партій;
 - можливі зразки з діалогічним заспівом, «тончиковим» підголоском, гуканням;
 - прямий, тембр «тонкого» голосу без вібрації.
- c) Ліричні пісні:
- тотожність принципів організації нижнього фактурного комплексу (бас та середній голос) з гетерофонією в обрядових піснях;
 - можливість чоловічого басового голосу утворювати октавне подвоєння основної мелодії знизу;
 - дві сольні партії – верхній підголосок та середній голос (початковий заспів). Застосування вібрації у тембрі.

НАВЧАЛЬНІ РЕСУРСИ

Головними засобами самостійної роботи студентів є аудіо- чи відеозаписи співу фольклорних виконавців, тексти словесних пісень, що відображують деталі їх діалектного вимовляння.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАТЬ І ВМІНЬ СТУДЕНТІВ

Кожен студент має продемонструвати володіння ним набутою вокальною технікою, засвоєння пісенного матеріалу протягом навчального року, вміння варіювати пісенну мелодію – як у сольних заспівах і голосах пісні, так і в процесі гуртового виконання. Оцінювання відображує усі ці фактори, а також враховує результат досягнень кожного студента у порівнянні зі ступенем його фізіологічної готовності на початку курсу УТС.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Власова С. Традиционное пение: музыкальная логика и вокальная техника // Вестник Российского фольклорного Союза. – 2003, №4 (9); 2004, №1 (10);
 2. Голос и ритуал. Материалы конференции. Май 1995 г. – Москва, 1995;
 3. Гусев В.Е. Фольклорные ансамбли как форма современного фольклоризма // Традиции и современность в фольклоре. – М., Наука, 1988;
 4. Далецкий О.В. К оценке вокальности методического материала на основе анализа народных песен // Вопросы вокальной педагогики, вып.5. – М., Музыка, 1976;
 5. Єфремов Є. Використання місцевих фольклорних традицій в народно-співацькому самодіяльному колективі // Репертуар колективів художньої самодіяльності. – К., 1985, – С. 12-24;
 6. Єфремов Є. Дослідження народнопісенного виконавства через моделювання інваріанта пісні // Українське музикознавство, вип. 20. – К., 1985, – С. 79-98;
 7. Єфремов Є. Фольклористичний, погляд на проблеми, етносольфеджію // Проблеми етномузикології. – К., 1998. – С.209-215;
 8. Єфремов Є., Пономаренко В. Дослідження локальної народнопісенної традиції як основа діяльності вторинного фольклорного ансамблю // Українське музикознавство. Вип.24, – К., 1989. – С. 3-16;
-

9. Иванов В.Н. Опыт работы студии Д. Покровского в 1980-82 гг. //Вестник Российского фольклорного Союза. – 2003, №2 (7), №3 (8);
 10. Карпун А. Методика педагогічного керівництва гуртами українського народного співу // Збірник наукових та науково-методичних праць кафедри фольклору та етнографії. – К., Київський держ. інститут культури, 1995;
 11. <https://www.youtube.com/watch?v=eb1wls7WsUU&t=688s> (І. Клименко Про традиційний народний спів Полтавщини)
-